

بررسی علل حیوان آزاری با تأکید بر نگاه جرم شناسانه

(تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۰۶/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۰۲/۱۲)

دکتر علی نجفی توانا^۱

فاطمه کریمی

دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

چکیده

آسیب رساندن به حیوانات یک رفتار ناهنجار اجتماعی است که می تواند ریشه در اعتقادات تعصب گونه ی شخصی یا فرهنگ موجود در یک جامعه یا اختلالات روانی در پیشینه ی مرتکب باشد. این که در ایران به چه میزان از نگاه روانشناسی و فرهنگی به جای سزادهی صرف به این موضوع نگرسته شده جای تأمل داشته و نیازمند بررسی است. آیا قوانین پراکنده ی موجود برای جرم انگاری اختصاصی حیوانات کافی است؟ آیا ارائه ی طرح هشت ماده ای ممنوعیت حیوان آزاری با توجه به فرهنگ غالب جامعه می تواند جامعیت داشته باشد یا خاصیت بازدارندگی را به میزان کافی در مرتکب به جای گذارد؟ این تحقیق به علل مختلف حیوان آزاری از جمله روانی، اجتماعی در کنار بزهکاری مرتکبین پرداخته و با توجه به فرهنگ موجود در ایران، به ارائه ی راه حل می پردازد. در پایان با نگاه نقادانه به طرح هشت ماده ای، با دادن پیشنهاد اصلاحات لازم قانونی به عنوان یک جرم شناس به قانونگذار، به دنبال قانونی کارآمدتر در این زمینه است.

واژگان کلیدی: حیوان آزاری، علل روانی، بزهکار، بیمار، اجتماعی

مقدمه

حیوان آزاری یکی از انواع ناهنجاری های اجتماعی، بزهکاری و روانی است. در این زمینه می توان به اذیت و آزارهای حیوانات شهری از جمله بریدن گوش سگ های خیابانی، بستن دست و پا و دهان آنان، کتک زدن، به دارآویختن، آتش زدن انواع حیوانات و موارد دیگر در خبرگذاری ها و شبکه های اجتماعی به دست اشخاص متفاوت اشاره نمود. بسیاری از کشورها حیوان آزاری را یک جرم قضایی می دانند اما متأسفانه در ایران این عمل نه به صورت قوانینی در جهت حمایت از جانوران بلکه به صورت قوانین عام "زیست محیطی" هستند! هر چند در سال های اخیر با وجود مقالات متعدد حقوق داخلی یا تطبیقی بین حقوق کشورهای پیشرفته در این زمینه و آگاهی رسانی از طریق رسانه های اجتماعی که بیش تر توسط مردم عادی به یکدیگر صورت گرفته و تا حدودی توانسته توجه انسان ها به حیوانات و حامیان بی قید و بند آن ها را افزایش دهد. هم چنین تعدادی حکم قضایی صادره توسط اکثر آقضاات جوان برای ملاطفت و مهربانی با حیوانات صادر شده که امیدواری زیادی را برای حامیان حیوانات به وجود آورده است. اما هنوز به فرهنگ سازی تفکیک مجرمان روانی و اخلاقی از بعد جرم شناسانه به این موضوع نگریسته نشده و یا با اشکالات موجود در طرح ارائه شده در خصوص ممنوعیت حیوان آزاری که بهتر بود از عنوان "قانون حمایت از حیوانات و جانوران" استفاده می شد، نگاه مؤثر و بازدارنده به آن وجود ندارد. هم چنین این طرح در نهایت با عدم تصویب نهایی به صورت قانون رسمی، نگرانی های فراوانی را برای آینده ی حیوانات بی زبان به وجود آورده است. به عبارت دیگر با وجود تلاش برای جرم انگاری دقیق این دست رفتارهای مجرمانه هنوز به صورت قوانین مدون اختصاصی با مصادیق روشن مورد تصویب قرار نگرفته است. در این تحقیق به ارائه ی راه حل برای زدودن حیوان آزاری و پرداختن به مجازات به عنوان آخرین راهکار می پردازد. پیش از پرداختن به قوانین پراکنده ی موجود و بررسی از نوع دیدگاه بزهکاری، لازم است پدیده ی حیوان آزاری را از دو دیدگاه روانی و اجتماعی مورد بررسی قرار دهیم. علت این است که قبل از جرم انگاری یک رفتار مخرب و ناهنجار، می

بایست علل مختلف بروز آن را بررسی نمود تا در صورت عدم امکان راه حل کافی، از جرم و مجازات به عنوان آخرین راهکار قانونی بهره برد؛ چرا که بسیاری از ناهنجاری های اجتماعی قبل از این که به مرحله ی جرم برسند، توسط متخصصین روانی و اجتماعی مداوا می گردند.

الف- علل روانی حیوان آزاری

همانطور که جرم شناسی علمی مرکب بوده و از علوم مختلف برای ارزیابی و ارائه ی راه حل موضوعات استفاده می نماید، علم روانشناسی نیز با کنکاش در وضعیت روحی و سابقه ی روانی مرتکبان می تواند کمک بسیاری در علت یابی رفتار مجرمانه ی حیوان آزاری باشد. از دیدگاه روانشناسان افرادی که اقدام به حیوان آزاری می کنند، نرمال نبوده و مشکلات شخصیتی دارند. آنان حتی در منزل هم به نوعی دیگر به آزار و اذیت افراد خانه می پردازند. این دسته از افراد عقده قدرت طلبی و زورگویی مرضی داشته و وقتی نمی توانند این زور و عقده را روی کسی خالی کنند، عقده هایشان را روی ضعیف تر از خودشان نشان می دهند. چون حیوانات توان دفاع از خود را نداشته و اشخاصی که اقدام به حیوان آزاری می کنند، افرادی هستند که اکثراً سادیسیم و مشکل روحی دارند و ممکن است به شخصی آسیبی برسانند، دادستان یا مدعی حقوق حیوانات که همان محیط زیست است باید از حقوق حیوانات دفاع کنند. با توجه به اهمیت این موضوع و حرام بودن حکم آزار و اذیت حیوانات در قوانین اسلامی ما، باید برای مجازات این دسته از افراد قانون وضع کنیم. قبل از آن می بایست فرهنگ سازی لازم از طریق جراید و رسانه های اجتماعی و آموزشی صورت پذیرفته و سازمانهای مردم نهاد حمایت خودشان را اعلام نمایند تا این حیوانات مورد سوء استفاده قرار نگیرند. روان شناسان معتقدند که حیوان آزارها نشانه های دگر آزاری یا سادیسیم در بزرگسالی است. (کوشا، ۱۳۹۲) حیوان آزاری یکی از انواع بد اخلاقی اجتماعی و بزه کاری است. در این زمینه می توان به آزار و اذیت حیوانات شهری بدست کودکان اشاره کرد. بسیاری از کشورها حیوان آزاری را فی نفسه یک جرم قضایی می دانند اما حیوان آزاری در ایران، جرم انگاری نشده است و قوانین عام موجود هم قوانین زیست محیطی هستند و نه قوانین در حمایت از

جانوران. در سال های اخیر فعالیت هایی انجام شده تا حیوان آزاری، جرم انگاری شده و به حیطه جرایم وارد شود. فتاری که در علوم روانشناسی به جنون حیوان آزاری یا ZOO SADISM شهرت دارد و کارشناسان علوم رفتاری و روانشناسان معتقدند می تواند نشانه بسیار بدی از رفتارهای خشن و جنون آمیز دگر آزاری یا سادیسم در آینده رفتاری افراد باشد. انسان شناس معروف دکتر آلبرت شوایتزر می گوید: ۹۰ درصد از جنایتکاران در کودکی از شکنجه دادن و کشتن حیوانات لذت می بردند که این موضوع در فایل های قتل های زنجره ای توسط کارشناسان تایید شده است. تحقیقات دیگر در کشورهای مختلف نیز موید این موضوع است که بیش تر قاتلان زنجره ای یا افرادی که رفتارهای خشونت آمیز در مقابل هم نوعان خود داشته اند در کودکی و نوجوانی و حتی بزرگسالی مبتلا به جنون حیوان آزاری بوده اند. به همین دلیل در کشورهای توسعه یافته این رفتار جرم تلقی شده و برای آن مجازات در نظر گرفته شده است. چرا که این اعمال می تواند نشانه های اولیه بیماری سادیسم باشد که در صورت پیگیری و درمان نشدن می تواند موجب فجایع انسانی و ناامنی در آینده شود. رفتاری که متأسفانه بسیاری از ما طی زندگی خود حداقل چند باری شاهد بوده ایم یا کسانی را دیده ایم که با افتخار از آن تعریف کرده اند. بچه هایی که گربه را از دم مانده وزنه ای می چرخاندند و پرتاب می کردند. روی موش ها نفت می ریختند و آتش می زدند تا فرار هراس انگیزش را به تماشا بنشینند. پره های مگس را می کردند و منتظر جان کندنش می نشستند.^۱ در اوایل پاییز سال ۱۳۹۹ نیز که شاهد یک حیوان آزاری دلخراش بودیم. جوانی بوشهری سگی را تا گردن در خاک دفن کرده و با موتور بارها از روی سر این جانور بی زبان رد می شد؛ به طوری که با زوزه های دردناک این حیوان که دل هر انسانی را به درد می آورد، مواجه بودیم. از دیدگاه روانشناسان حیوان آزاری به دو شکل عمده در افراد دیده می شود. این دو شکل عبارتند از؛

۱- حیوان آزاری فعال^۱

در این شکل حیوان آزاری، فرد حیوان را مورد آزار و اذیت قرار می‌دهد تا احساس درد و رنج را در حیوان ایجاد کند و از مشاهده آن لذت ببرد. آزار جنسی حیوانات نیز یکی از این نوع آزارها می‌باشد.

۲- حیوان آزاری منفعل^۲

در این شکل حیوان آزاری، فرد به طور مستقیم رنج و شکنجه‌ای به حیوان وارد نمی‌کند اما در نگهداری از حیوان غفلت می‌کند و باعث رنج و عذاب حیوان در طولانی مدت می‌شود. حیوان آزاری نشانه‌ای برای شروع رفتارهای خشن انسانی است. مهم‌ترین دلایل حیوان آزاری به دوران کودکی فرد و شیوه‌ی تربیتی والدین او باز می‌گردد. نوع تربیت والدین تأثیر بسیار زیادی در شکل‌گیری شخصیت و اختلالات رفتاری در انسان‌ها دارد. به همین علت روانشناسان به والدین توصیه می‌کنند که از روش‌های اصولی برای تربیت فرزندان بهره گیرند. از اصلی‌ترین دلایل بروز حیوان آزاری می‌توان به لذت بردن از واکنش دیگران به این موضوع، احساس کنترل مرتکب بر شرایط فعلی که در گذشته به علت ضعیف بودن مورد آزار و اذیت قرار گرفته و کنترلی بر خود نداشته است، داشتن رفتار جایگزین بر مشکلاتی که نتوانسته حل کند و به لحاظ روانی وی را آزار می‌دهد، سادیسم یا دیگر آزاری، آموزش و یادگیری اشتباه از معلم یا والدینی که حیوان آزار بوده و یا به دلایل اعتقاد تعصبی نامتعادل رفتار می‌کرده، اشاره نمود. وجود حداقل چهار مورد از نشانه‌های فوق برای تشخیص سادیسم در بزرگسالان لازم بوده و تشخیص آن به عهده فرد متخصص می‌باشد. این رفتارها تنها محدود به یک فرد یا رابطه جنسی نمی‌باشد. درمان سادیسم و حیوان آزاری به عهده روانشناس و افراد متخصص می‌باشد.

^۱Active animal abuse^۲Passive animal abuse

ب- علل اجتماعی حیوان آزاری

توجه به حیوانات همواره در روستاهای ایران یا در میان عشایر از خانواده ها به فرزندان به صورت عینی و ملموس آموزش داده شده و می شود. حیوان آزاری نمایشگر نوعی از خشونت پیدا و پنهانی است که در بخش های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و حتی سیاسی در جامعه به وجود آمده که در پاره ای از اوقات در قالب آزار و اذیت حیوانات به نمایش گذاشته می شود. آن چه به عنوان خشونت در حق حیوانات دیده می شود، نوعی از تعدی است که به لحاظ اقتصادی یا فرهنگی و اجتماعی به انسان ها روا داشته شده است. عدم آموزش لازم اجرایی به مردم و عدم حمایت از مردم در افزایش آگاهی های لازم با آموزش های متناسب است که منجر به آزار و اذیت حیوانات به دست افرادی می شود که متأسفانه کم سواد یا بی سوادند یا آموزش های لازم را در جهت رسیدن به فرهنگ مطلوب ندیده اند. برخی مذاهب وجود دارند که گیاهان و حیوانات را برابر با انسان ها می دانند. هم رفتاری که با حیوانات می شود، در سطح پایین تری نسبت به حیوانات نیست و همدلی در این جوامع با حیوانات بیشتر است؛ اما در برخی دیگر از مذاهب و فرهنگ ها انسان اشرف مخلوقات تلقی شده و در اینجا است که تبعیض ها و ستم ها شروع می شود و این را انسان حق خود می داند که به طبیعت آسیب برساند یا حیوانات را آزار بدهد و مشکلی هم به لحاظ مذهبی پیش نیاید. ما در جامعه ای هستیم که به نظر می رسد از نظر قانونی و اخلاقی، اخلاق و قانون حاکم بر جامعه، مشکلی با این داستان - آزار حیوانات - ندارد؛ تصور کنید زندگی در یک سده پیش را که مثلاً سر حیوانات شکار شده را در اتاق و خانه ها می آویختند و این موضوع نشان از نوعی تشخص داشت؛ یعنی ما فرهنگ و اخلاقی داشته ایم که در آن رفتار منصفانه، جامعه پسندانه و اخلاقی با حیوانات ترویج نداشته و همچنان همین گونه است و چنین رویکردی ترویج نمی شود؛ بنابراین ما محیط زیست و حیوانات را برابر با انسان ها نمی دانیم و مشکلی در قبال آسیب رساندن به آنان نداریم. از طرفی آموزش هایی را که باید در مدارس و مهدکودک ها به کودکانمان بدهیم ناکافی هستند و ما آموزش های حقیقی به فرزندانمان نمی دهیم؛ یعنی به

آنها یاد نمی دهیم که جایشان را با یکدیگر عوض کنند؛ ضمن این که همدلی و محبت کردن را به صورت عملی مثلاً دانه دادن به پرندگان و محبت نسبت به حیوانات و دوستی با محیط زیست را یادشان نمی دهیم؛ بنابراین انسان در جامعه ما همواره در حال تملک و به دست آوردن است و این شامل حیوانات، به دست آوردن و در قفس کردن آنان نیز می شود؛ این گونه لذت می بریم چون رفتارهای جامعه پسند را در سیستم آموزشی مان ترویج نمی کنیم. لایه فرهنگی خاص جامعه که معتقد است آزار و اذیت حیوانات خلاف جهت احترام به طبیعت و عدم اجرای عدالت در حق ساکنان زمین است باید توانایی خود را در آموزش رسانی به لایه عامی که همچنان در برخی اوهام و خرافات مانده است ارتقا دهد. متأسفانه همچنان شاهد حضور شکارچیان یا افرادی هستیم که همانند اجداد خود به آویختن سر حیوانات یا پهن کردن پوست آنها در زیر پای خود افتخار می کنند؛ در حالی که در فرهنگ ایرانی و اسلامی حتی حیوانات دارای حقوق مخصوص به خود هستند. فعالیت شبکه های اجتماعی بستر خوبی برای مبارزه و الزام نمایندگان مجلس به تدوین قوانین حمایت از حیوانات است؛ تأکید بر عدم حیوان آزاری و اهمیت زندگی حیوانات در طبیعت و تأثیر آن بر چرخه زندگی انسان ها موضوعی است که حتماً باید در کتب آموزش و پرورش از همان پیش دبستانی بر آن تأکید تا فرهنگ سازی شود، در غیر این صورت تکه تکه کردن بدن حیوانات توسط برخی سودجو یا بی سواد دور از انتظار نیست. هم چنین ایجاد مدارس یا مهد کودک های اختصاصی برای آموزش مهربانی و دوستی با حیوانات از سنین پایین به کودکان می تواند قدم بزرگی در ایجاد فرهنگ سازی نسل های آتی در برخورد مناسب با حیوانات باشد.

پ- حیوان آزاری از نگاه قانونگذاری و اسلام

صرف نظر از مبانی نظری و فلسفی مربوط به حقوق حیوانات، نگاه ابزاری و مبتنی بر اصالت سودمندی و نگاه مدارا گرایانه و مبتنی بر حقوق حیوانات و اصالت آنها از حیث حیوان آزاری و حقوق حیوانات، دو دیدگاه عمده که هریک طرفداران خود را دارد در کشور مطرح بوده

که قائل به ضرورت جرم انگاری یا عدم نیاز به نگاه جرم شناسانه نسبت به این موضوع است. این دو دیدگاه عبارتند از:

۱- دیدگاه مبتنی بر عدم جرم انگاری حیوان آزاری در قانون که معتقد است با توجه به فقدان جرم انگاری نسبت به حیوان آزاری در قوانین موضوعه ایران، آن را برابر اصل قانونی بودن جرم و مجازات ها فاقد هر گونه وصف مجرمانه دانسته و مرتکب آن را مشمول مجازات نمی دانند. ریاست سازمان حفاظت از محیط زیست و بسیاری از مقامات آن سازمان در اظهارات مکرر خویش به این موضوع اشاره داشته اند که با اصل ۵۰ قانون اساسی کشور به شدت در تعارض است.

۲- دیدگاه مبتنی بر مسئولیت اخلاقی، قانونی و حقوقی مرتکب حیوان آزاری که باور دارد اگرچه، با صراحت در قانون، حیوان آزاری، جرم انگاری نشده است، اما نظر به فتاوی صادره از علماء و مراجع مذهبی، همسو با آموزه های ادبی و شرعی و نیز تعهدات بین المللی دولت ایران در رعایت حقوق حیوانات بر مبنای کنوانسیون های بین المللی الحاقی بدان ها، مسئولیت فرد مرتکب حیوان آزاری در این ارتباط، مفروض بوده و مطالبه عمومی مردم و شهروندان در جهت حفظ نظم عمومی و پرهیز از هرگونه تشویش اذهان عمومی در جهت حفظ حقوق آنها، مفروض و مورد تاکید است. اصل ۱۶۷ قانون اساسی نیز در همین ارتباط قابل ذکر است. برابر اصل مزبور: « قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوا را در قوانین مدونه بیابد و اگر نیابد با استناد بر منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر حکم قضیه را صادر نماید و نمی تواند به بهانه سکوت یا نقض یا اجمال یا تعارض قوانین مدونه از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد». این اصل بیانگر یک حکم تکلیفی است؛ زیرا طبق این اصل، یافتن حکم برای تمام قضات دادگاه یک تکلیف است و به موجب ماده ۳ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور مدنی:

« قضات دادگاههای موظفند موافق قوانین به دعاوی رسیدگی کرده، حکم مقتضی صادر و یا فصل خصومت نمایند. در صورتی که قوانین موضوعه کامل یا صریح نبوده یا متعارض باشند یا اصلاً قانونی در قضیه مطروحه وجود نداشته باشد، با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر و اصول حقوقی که مغایر با موازین شرعی نباشد، حکم قضیه را صادر نمایند و نمی توانند به بهانه سکوت یا نقض یا اجمال یا تعارض قوانین از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزند والا مستنکف از حق شناخته شده و به مجازات آن محکوم خواهند شد». همچنین، برابر ماده ۴ آن قانون:

« دادگاه ها مکلفند در مورد هر دعوا بهطور خاص تعیین تکلیف نمایند و نباید به صورت عام و کلی حکم صادر کنند». مراتب مزبور برابر ماده ۵۹۷ قانون مجازات اسلامی، از حیث " امتناع از وظایف قانونی " دارای وصف مجرمانه و کیفری بوده و علاوه بر مسئولیت انتظامی مقام قضائی مستنکف طبق قانون نظارت بر رفتار قضات، دارای مسئولیت جزائی و قانونی نیز خواهد بود. برابر این ماده: « هر یک از مقامات قضایی که شکایت و تظلمی مطابق شرایط قانونی نزد آنها برده شود و با وجود این که رسیدگی به آنها از وظایف آنها بوده به هر عذر و بهانه، اگرچه به عذر سکوت یا اجمال یا تناقض قانون از قبول شکایت یا رسیدگی به آن امتناع کند یا صدور حکم را برخلاف قانون به تاخیر اندازد یا برخلاف صریح قانون رفتار کند، دفعه اول از شش ماه تا یک سال و در صورت تکرار، به انفصال دائم از شغل قضایی محکوم می شود و در هر صورت، به تادیه خسارات وارده نیز محکوم خواهد شد». براین اساس، گرچه اصل قانونی بودن جرایم و مجازات ها در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به رسمیت شناخته شده است، اما با این وجود، بر پایه اصل ۱۶۷ قانون اساسی و تجویز حاصله از ماده ۵۹۷ قانون مجازات اسلامی در موارد خلأ قانونی، قاضی موظف است تا به منابع یا فتاوی معتبر اسلامی مراجعه و به ترتیب یاد شده، در مقام رسیدگی به شکایت مطروحه برآید. در نگاه کلی قوانین، آیین نامه ها و مصوبات فراوانی در ایران به تصویب رسیده تا محیط زیست را از تخریب

^۱ مقیمی حاجی، ابوالقاسم. (۱۳۸۵). حقوق حیوانات در فقه اسلامی. مجله فقه اهل بیت. شماره ۴۸، صص ۱۹۵-۱۳۸.

محافظت کند و اغلب این قوانین اقدام به جرم‌انگاری فعالیت‌های مخرب محیط زیست کرده‌اند که در نتیجه مفهوم عامی به نام جرایم زیست محیطی به وجود آمده است. در تعریف چنین جرایمی آورده‌اند: «جرایمی هستند که باعث ورود آسیب و صدمه شدید به محیط زیست و به خطر افتادن جدی و سلامت بشر می‌شود». اولین قوانین و مقررات مرتبط با این حوزه مواد ۱۷۹ و ۱۸۹ مربوط به صید و شکار مصوب ۱۳۳۵ و ۱۳۴۶ در قانون مدنی درباره ی محیط زیست طبیعی است. اما اولین قانون جامعی که همه ابعاد محیط زیست را به طور نسبی در بردارد و به تصویب رسید، قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مورخ ۱۳۵۳/۳/۲۸ و اصلاحیه ی آن مورخ ۱۳۷۱/۸/۲۴ است. به موجب قانون اخیر: «حفاظت و بهبود و بهسازی محیط زیست و پیش گیری و ممانعت از هر نوع آلودگی و هر اقدام مخربی که موجب برهم خوردن تعادل و تناسب محیط زیست می‌شود، همچنین کلیه امور مربوط به جانوران وحشی و آبریان آب های داخلی از وظائف سازمان حفاظت محیط زیست است». به نظر می‌رسد برخورد سریع و قاطع با جرایم زیست محیطی می‌تواند تاثیر بازدارنده‌ای در کاهش تخلفات علیه محیط زیست داشته باشد. یکی از این جرایم ارتكابی نسبت به جانداران محیط زیست است که شامل تمامی گیاهان و حیوانات می‌گردد. بر همین اساس آسیب به جنگل‌ها و مراتع و جانوران موجود در آن از جمله مواردی است که باعث بر هم خوردن تعادل در محیط زیست و بنابراین عملی مجرمانه محسوب می‌شود. جرایم ارتكابی نسبت به عناصر غیرجاندار از قبیل آب و هوا، خاک، صدا و آلودگی‌های شیمیایی را در که تأثیر بسیار حیاتی بر ادامه ی حیات محیط زیست و انسان‌ها نیز دارد. متولی اصلی محیط زیست در ایران را باید سازمان حفاظت محیط زیست دانست. مهم‌ترین اهداف این سازمان اقداماتی مثل تحقق اصل پنجاه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به منظور حفاظت از محیط زیست و تضمین بهره‌مندی درست و مستمر از آن و حفاظت از تنوع زیستی کشور است. علاوه بر آن سازمان های غیردولتی متعددی نیز وجود دارند که وظیفه ی حمایتی و هشیاری نسبت به محیط زیست کشور دارند. از آن جایی که حیوانات بخشی از جامعه محیط زیست طبیعی یک کشور هستند و در برقراری توازن نظام طبیعت نقش موثری دارند، انسان نمی‌تواند به آن‌ها آزار برساند یا

آن‌ها را شکار کند. حیوانات هم مانند انسان از حق حیات، درمان، آرامش، زیست جمعی و پرهیز از نسل کشی برخوردارند. مجازات حیوان آزاری موضوعی است که در سال‌های اخیر ذهن دوست‌داران محیط زیست و حیات وحش را درگیر کرده است. با پیشرفت تکنولوژی و همچنین فضای مجازی در نتیجه ی ویدیوهای منتشر شده از آزار حیوانات، موجب شد که بسیاری از رفتارهای نادرستی که با حیوانات شده بود از نظرها دور نماند. این امر موجب ضرورت تصویب قوانین تخصصی و کارشناسانه برای پایان دادن به این دست رفتارهای غیراخلاقی است. در حال حاضر قوانین پراکنده ی غیر کافی وجود دارد که می‌توان از تفسیر آن‌ها به مصادیق مختلف حیوان آزاری پی برد. اصل ۴۰ قانون اساسی مقرر می‌دارد: «هیچکس نمی‌تواند اعمال حق خود را وسیله ضرر به غیر و یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد» بنابراین اگر سر و صدای حیوانات باعث برهم خوردن آرامش همسایه‌ها و شهروندان شود، می‌تواند در مقام رفع مزاحمت یا الزام به جبران خسارت در صورت وقوع آن، برابر ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی و قواعد مدنی ضمان آور مربوطه اقدام نمایند. در صورت حیوان آزاری و کشتار حیوانات مانند سگ‌ها و گربه‌ها موجب تهدید علیه بهداشت عمومی به ترتیب مقرر در ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی شده و می‌تواند به موجب مجازات مقرر در این ماده، مسئولیت کیفری تحمل یکسال حبس را در پی داشته باشد. فصل بیست و پنجم بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی تحت عنوان «احراق و تخریب و اتلاف اموال و حیوانات» به تعیین مجازات حیوان آزاری پرداخته است. در ماده ۶۷۹ این قانون می‌خوانیم: «هر کس به عمد و بدون ضرورت حیوان حلال گوشت متعلق به دیگری یا حیواناتی که شکار آن‌ها توسط دولت ممنوع اعلام شده است را بکشد یا مسموم یا تلف یا ناقص کند، به حبس از نود و یک روز تا شش ماه یا جزای نقدی از یک میلیون و پانصد تا سه میلیون ریال محکوم خواهد شد». هم‌چنین مطابق قانون و مطابق ماده ۶۸۰ قانون مجازات اسلامی حیوان آزاری جرم است و برای آن مجازات در نظر گرفته شده است. مطابق این قانون: «هر شخص خلاف مقررات و بدون مجوز قانونی اقدام به حیوان آزاری علی‌الخصوص شکار یا صید حیوانات یا جانوران حفاظت شده کند به حبس از ۲ تا ۱۰ سال محکوم می‌شود». با اتکا به مفاد ماده ۶۳۸

نیز می توان مرتکبان حیوان آزار را با شرایط موجود در آن شایسته ی مجازات دانست. ماده ی اخیر بیان می دارد: «هرکس علناً در انتظار و اماکن عمومی و معابر، تظاهر به عمل حرام کند، علاوه بر کیفر عمل، به حبس از ۱۰ روز تا ۲ ماه و یا تا تحمل ۷۴ ضربه شلاق محکوم می شود و در صورتی که مرتکب عملی شود که نفس آن دارای کیفر نیست ولی عفت عمومی را جریحه دار می کند، به حبس از ۱۰ روز تا ۲ ماه و ۷۴ ضربه شلاق محکوم می شود». به طور کلی در قوانین ایران، رویکرد مبتنی بر حمایت غایی از حیوانات مفقود است و نظام حقوقی کشور از خلاء قواعد حقوقی در این زمینه رنج می برد و در پیشگیری از حیوان آزاری به نحو متناسب و مؤثر، ناتوان بوده است. به همین منظور با تأثیرپذیری از دیدگاه ضرورت جرم انگاری حیوان آزاری و حقوق حامی کشورهای دیگر، معاونت حقوقی رییس جمهوری دولت یازدهم لایحه قانونی حمایت از حیوانات را در ۲۳ ماده و ۱۵ تبصره تدوین و برای سیر مراحل قانونی به هیأت دولت تقدیم نمود. در طرح ممنوعیت حیوان آزاری که به امضای ۱۰۰ نماینده مجلس رسیده، ضرب و شتم، شکنجه، مجروح کردن عمدی، جراحی های غیرضروری و مثله کردن از مصادیق حیوان آزاری عنوان شده و مجازات حبس بیش از شش ماه تا دو سال، جزای نقدی بیش از ۲۰ میلیون ریال تا ۸۰ میلیون ریال و شلاق ازسی و یک تا هفتاد و چهار ضربه برای مرتکبین پیش بینی شده است. با تدقیق در قوانین اسلامی نیز دفاع از حیوانات و حمایت از آن ها صرف نظر از نوع آن مورد تأکید واقع شده است. بنابراین هرگونه تعدی و تفریط نسبت به حیوانات یا حقوق آن ها، نقض حقوق حیوانات و مستوجب مسئولیت است. کافی است نگاهی به آیات و روایات اسلامی بیندازیم تا ببینیم در هیچ کجای آن عبارتی را پیدا نخواهیم کرد که به صرف نجس بودن این حیوان به ما انسان ها مجوز کشتار یا آزار را داده باشد حتی پیامبر اسلام در حدیثی فرموده اند: «لعن خداوند بر کسی که حیوانات را زجرکش کند.» (کنز العمال، ۱۴۰۱ ه.ق) درقرآن کریم بیش از ۲۰۰ آیه وجود دارد که به موضوع حیوانات در آن پرداخته شده است. برای همین هم در روایت های دینی همیشه آزار و اذیت حیوانات به سبب اینکه مخلوق پروردگارند و تسبیح او را می گویند نهی شده است. امیرالمومنین درباره کشتن و مثله کردن حیوانات از قول پیامبر در نهج البلاغه می فرمایند: «مبادا چیزی را - گرچه

سگ هار باشد - مثله کنید.» حتی امام صادق علیه السلام در روایتی دیگر درباره احترام پیامبر اکرم (ص) به این مخلوقات نقل می کنند: «مردی خدمت پیامبر رسید به حضرت سلام کرد. پیامبر (ص) با صیغه جمع فرمود: وعلیکم السلام. آن مرد گفت: ای رسول خدا من یک نفر بیش نیستم. حضرت در جواب فرمود: بر تو و اسبت سلام کردم.» (کتاب النوادر، ۵۵۰ ه.ق) یکی دیگر از احکام جالب اسلام درباره رعایت حقوق حیوانات به شرایط تیمم برمی گردد به گونه ای که اگر شما برای وضو و غسل به اندازه ای آب کم داشته باشید که بدانید در صورت استفاده از آن یک حیوان تلف خواهد شد بر شما واجب است که به جای وضو تیمم کنید و آب را به حیوان بدهید. یکی دیگر از روایت های شنیدنی که از ائمه (ع) درباره اهمیت و توجه به حیوانات نقل می شود مربوط به امام حسن (ع) است نقل شده: ایشان جایی نشسته بودند، دیدند که یک غلامی مشغول غذا خوردن است. این غلام یک لقمه غذای خودش را به یک سگ گرسنه ای که اطرافش بود داد. حضرت از رفتار این شخص خیلی خوشحال شدند و فرد را صدا کردند و فرمودند که دیدم که غذا خوردی و آخرین لقمه غذایت را به سگ دادی. آن شخص به امام گفت «وقتی داشتم غذا می خوردم، دیدم سگ خیلی گرسنه است؛ به همین دلیل غذایم را به او دادم. سپس حضرت گفتند که این از روی جوانمردی توست. امام در ادامه پرسیدند که غلام چه کسی هستی؟ سپس این غلام و باغ آن شخص را خریدند و باغ را به او بخشیدند و آن غلام را هم در راه خدا آزاد کردند.^۱ با توجه به موارد گفته شده لازم است نگاهی به متن طرح هشت ماده ای مذکور بیندازیم تا مشاهده نماییم آیا قانونگذاران این طرح نگاه جامع و مانع و رعیت حداکثری حقوق حیوانات را مورد نظر قرار داده اند یا خیر. در این طرح آمده است: ماده ۱ - از تاریخ تصویب این قانون، حیوان آزاری به هر شیوه و با هر انگیزه ممنوع می باشد و مرتکب یا مرتکبان علاوه بر الزام به جبران خسارت، به مجازات مندرج در این قانون محکوم می شوند.

۱. گروه وب گردی باشگاه خبرنگاران جوان، (۳۱ مرداد ۱۳۹۸)، احکام اسلامی در مورد حیوان آزاری که شاید نشنیده

باشید! خبرگذاری مهر، کد خبری ۷۰۴۴۹۷۳

ماده ۲ - موارد زیر از مصادیق حیوان آزاری قلمداد می شوند: الف- ضرب و شتم، شکنجه، مجروح کردن عمدی، جراحی های غیر ضروری، مثله کردن، ربودن، زندانی کردن، رها کردن حیوان صاحب دار و یا گونه های غیر بومی در محدوده و حریم شهر و روستا و طبیعت، هر نوع سوء استفاده و بهره کشی نامتعارف، جنگ انداختن، نسل کشی، به کار کشیدن و یا استفاده خارج از توان و یا غیر متعارف همانند تربیت و استفاده از حیوانات در مقاصد غیر قانونی

ب- نسل کشی و استفاده از ابزارهای کشتار گروهی، تخریب مکان زیست یا آشیانه، مسموم کردن حیوان، آب یا خوراک آن و یا تلف کردن حیوان به هر روش.

ج- عدم رعایت ضوابط مربوط به تکثیر و پرورش، نگهداری، حمل و نقل، خرید و فروش، واردات و صادرات که حسب مورد در آیین نامه اجرایی این قانون و یا سایر آیین نامه های مربوطه آورده شده است.

د- استفاده از روش های خشن در تربیت یا آموزش حیوان، به کارگیری حیوان برای انجام کارهای نمایشی در معابر و اماکن عمومی و سیرک ها یا بکارگیری حیوان در آزمایشگاه ها، مراکز آموزشی یا تحقیقاتی بدون رعایت دستورالعمل ها و کدهای رفتاری مربوطه که به درد و رنج یا آسیب حیوان منجر شود.

ه- هرگونه معاونت، مشارکت در شروع به اقدام اعمال بندهای فوق، تبلیغ، ترویج و آموزش و تشویق به این اعمال به هر شیوه و نیز صدور مجوز برای انجام این اعمال در حکم حیوان آزاری محسوب و مرتکب یا مرتکبان به جبران خسارت و یا مجازات مقرر در این قانون محکوم می شوند.

تبصره ۱ - در صورت ابتلای حیوان به بیماریهای لاعلاج و یا به منظور کنترل بیماریهای واگیردار که سلامت محیط و جامعه را به مخاطره می اندازد به تشخیص دامپزشک مورد تأیید

سازمانهای مربوطه، مرگ آرام و بدون درد حیوان و نیز تلف کردن حیوان با اثبات دفاع از نفس از شمول مصادیق حیوان آزاری خارج است.

تبصره ۲ - آزمایشگاه ها، مراکز آموزشی یا تحقیقاتی استفاده کننده از حیوانات، باید همه مجوز لازم از سازمان دامپزشکی کشور را اخذ نمایند و تمام مراحل کار باید زیر نظر افراد متخصص و با در نظر گرفتن روشهای بدون درد انجام پذیرد. استفاده از گونه های حیات وحش از هر نوع و گونه باید با مجوز رسمی از سازمان حفاظت محیط زیست یا حسب مورد سایر سازمان های مربوطه باشد.

تبصره ۳ - در مواردی که گونه های حیات وحش مورد حیوان آزاری قرار گیرند، مرتکب علاوه بر مجازات های مندرج در این قانون، به مجازات های موضوع قانون صید و شکار محکوم می شود..

ماده ۳ - مرتکبین حیوان آزاری به مجازات تعزیری درجه شش حبس بیش از شش ماه تا دو سال، جزای نقدی بیش از بیست میلیون ریال تا هشتاد میلیون ریال، شلاق از سی و یک تا هفتاد و چهار ضربه و تا نود و نه ضربه در جرائم منافی عفت، محرومیت از حقوق اجتماعی بیش از شش ماه تا پنج سال، انتشار حکم قطعی در رسانه ها، ممنوعیت از یک یا چند فعالیت شغلی یا اجتماعی برای اشخاص حقوقی حداکثر تا مدت پنج سال، ممنوعیت از دعوت عمومی برای افزایش سرمایه برای اشخاص حقوقی حداکثر تا مدت پنج سال، ممنوعیت از اصدار برخی از اسناد تجاری توسط اشخاص حقوقی حداکثر تا مدت پنج سال و حسب مورد، ضبط حیوان، الزام به پرداخت هزینه اقدامات بهداشتی، درمانی و نگهداری حیوان ضبط شده تا پایان مرحله انتقال آن به مکان مناسب، ضبط و مصادره اشیاء و اموال اختصاص یافته به یا تحصیل شده از جرم و متعلقات آن محکوم می شوند.

تبصره ۱ - در تمامی موارد، مرتکب علاوه بر پرداخت جزای نقدی به خزانه دولت، باید خسارات وارده به مالک حیوان را در صورتیکه حیوان مالک خصوصی داشته باشد بپردازد.

تبصره ۲- دادگاه می تواند مرتکب یا مرتکبان را متناسب با رفتار ارتكابی، مطابق با ماده ۲۳ و با رعایت ماده ۸۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۰۲/۰۱ حسب مورد به انجام خدمات عمومی رایگان در حوزه حیوانات به عنوان مجازات تکمیلی محکوم نماید.

ماده ۴- به منظور تدوین سیاست های اجرایی در زمینه کنترل جمعیت حیوانات بدون صاحب و یا رها شده در محدوده و حریم شهرها و روستاها و تدوین پیشنهاد ضوابط مربوطه جهت ارائه به مقامات ذی صلاح جهت تصویب و فرهنگ سازی در حوزه رفاه و حقوق حیوانات، کارگروهی با مسئولیت وزارت کشور و مشارکت نمایندگان از سازمان دامپزشکی کشور، سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان شهرداری ها و دهیاری ها، نیروی انتظامی، قوه قضائیه، سازمان نظام دامپزشکی و سازمان های مردم نهاد فعال در حوزه های محیط زیستی مرتبط تشکیل می شود. شیوه نامه تشکیل و نحوه کار کارگروه در اولین جلسه کارگروه به تصویب اعضاء می رسد.

ماده ۵- در اجرای این قانون حسب مورد بازرسان سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان دامپزشکی کشور، سازمان شهرداری ها و دهیاری ها و سازمان نظام دامپزشکی پس از کسب آموزش ها و مهارت های لازم به عنوان ضابط خاص قضایی محسوب می شوند.

ماده ۶- دولت موظف است با هدف آموزش رفتار با حیوانات و پیشگیری از حیوان آزاری، در متون درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه، دانشگاهی و حوزه های علمیه مفادی را در خصوص تعلیم و تربیت اصول خوش رفتاری با حیوانات اهلی و وحشی لحاظ کند.

تبصره ۱- آیین نامه اجرایی مربوط به این ماده، ظرف سه ماه از تاریخ تصویب این قانون به تصویب کمیسیونی متشکل از وزرای آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، جهاد کشاورزی، دادگستری و سازمان محیط زیست می رسد.

ماده ۷ - قوه قضائیه موظف است برابر امکانات موجود، شعبی را در تهران و مراکز استانها ویژه رسیدگی به جرائم موضوع این قانون پیش بینی نماید.

ماده ۸ - مبالغ و درآمدهای حاصل از جریمه های این قانون و وجوه ناشی از فروش اشیاء و اموال ضبط شده، به حساب ویژه ای نزد خزانه داری کل کشور، واریز و همه ساله معادل وجوه واریزی از محل اعتبارات ردیف خاصی که در قوانین بودجه سنواتی پیش بینی می شود، در اختیار دستگاه هایی که در آیین نامه اجرایی این قانون تعیین خواهد شد، قرار خواهد گرفت تا با همکاری سازمان های مردم نهاد مرتبط، صرف آموزش، فرهنگ سازی، اطلاع رسانی و نیز حفاظت از حیوانات و تأمین امکانات لازم برای اجرای این قانون شود.

ت-نقدی کوتاه بر "طرح ممنوعیت حیوان آزاری"

ابتدا با تحسین قانونگذار به توجه و حمایت و نگاه نو نسبت به پیش بینی اقدامات پیش گیرانه در مورد حقوق حیوانات و طرفداری از حامیان محیط زیست، لازم است نکاتی برای تکامل و تدقیق در جرم انگاری رفتار مزبور گنجانده شود. عنوان "جراحی های غیرضروری" در بند الف ماده ی ۲ طرح مذکور، عبارت کلی بوده و بهتر بود قانون گذار با تعیین مصداق روشن تر یا اضافه کردن عبارت "غیراخلاقی" یا "خلاف سلامت حیوان" در انتهای آن، تکلیف را روشن می ساخت؛ زیرا بسیاری از صاحبان حیوانات خانگی و تربیت پذیر را به علت دردسرهای نگهداری و جلوگیری از ازدیاد جمعیت بی رویه ی حیوان مذکور، با نظر دامپزشک عقیم می سازند که این امر طبیعتاً غیرضروری است ولی آسیبی به حیوان وارد نمی آورد. هم چنین گونه های بومی و غیربومی ای که به دلیل دستی بودن، توانایی لازم برای حفاظت و تهیه غذا برای خود ندارند، از شمول بند مذکور خارج است که نیازمند بازنگری است. علاوه بر این بهتر بود منظور قانونگذار از "مقاصد غیرقانونی" مشخص می گردید. در این صورت مخاطبان موارد قانونی مرتبط با نحوه ی رفتار با حیوانات را می شناسند و غیر از آن را غیرقانونی می پندارند. در قسمت اخیر بند ب ماده ی ۲، تلف کردن حیوان به هر روش را جرم

دانسته است. در صورتی که در موارد تحمل درد و رنج بسیار حیوان غیر قابل علاج، دامپزشک یا صاحب حیوان با نظر دامپزشک تصمیم می گیرند که به حیات زجرآور وی با تزریق دارو یا روش دیگر پایان بدهند که این مورد نمی تواند غیرقانونی باشد. بهتر بود به جای "به هر روش" عبارت "غیرقانونی" یا "بدون نظر دامپزشک متخصص" این ابهام برطرف شود. در بند ج ماده ۲ می بایست به جای "سایر آیین نامه های مربوطه" عبارت "سایر قوانین مرتبط" آورده میشد؛ چرا که مطابق تبصره ی یک ماده ۶، طرح مذکور بعد از تصویب، فقط یک آیین نامه ی اجرایی خواهد داشت. در تبصره یک ماده ۲ بهتر بود عبارت "صعب العلاج" نیز در کنار لاعلاج استفاده می شد که امکان درمان وجود نداشته یا مضر به سلامت افراد یا خود حیوان است. در تبصره ی ۲ ماده ۲ بهتر بود تمام مراحل زیر نظر دامپزشک متخصص و دارای مجوز باشد تا امکان دخالت افراد غیر دامپزشک و یا بدون مجوز فراهم نگردد. بهتر بود موارد مشهود جرم حیوان آزاری پیش بینی میشد تا شهروندان در صورت مشاهده و نبود ضابطین مربوطه و امکان فرار مرتکب یا موارد دیگر، اقدامات اولیه و پیشگیرانه و اطلاع رسانی را به نهادهای قانونی انجام دهند. در قسمت تعیین مجازات مندرج در ماده ی ۳ طرح مذکور، بهتر بود تفکیکی میان مرتکبان این نوع جرایم انجام میشد. مجرمی که حالت خطرناک داشته یا دارای انواع بیماری های روانی گفته شده در قسمت علل روانی جرم است با مجرمی که حالت عادی اما دارای نقیصه ی اجتماعی یا ضعف فرهنگی است، تفاوت وجود دارد.

نتیجه گیری

مقابله و مجازات عاملان حیوان آزاری اصلی ضروری است که باید با برخورد قاطعانه مهار و کنترل شود، اما از نگاه جامعه شناسان، روانشناسان و جرم شناسان شناخت علل و پیش گیری ریشه ای از چنین رفتارهای خشونت آمیز، مستلزم آگاهی رسانی، فرهنگ سازی موثر و اصولی و درمان بزهکارانی است که اجرای مجازات در آن ها بی تأثیر یا حداقل کم تأثیر است. امری که مراکز آموزشی، درمانی، رسانه ای و خانواده به عنوان مجموعه هایی تأثیرگذار می توانند به ایفای نقش بپردازند. در غیر اینصورت، دیدگاه تسامح صفر و برخورد شدید و یکسان با همه

ی مجرمان می تواند به ترویج خشونت بی اساس و حتی ایجاد عقده و افزایش چنین جرایمی بیانجامد. حیوانات نیز مانند انسان از حق حیات، درمان، آرامش، زیست جمعی و پرهیز از نسل کشی برخوردارند. مجازات حیوان آزاری موضوعی است که در سال های اخیر ذهن دوست داران محیط زیست و حیات وحش را درگیر کرده است. با پیشرفت تکنولوژی و همچنین فضای مجازی در نتیجه ی ویدیوهای منتشر شده از آزار حیوانات، موجب شد که بسیاری از رفتارهای نادرستی که با حیوانات شد، از نظرها دور نماند. این امر موجب ضرورت تصویب قوانین تخصصی و کارشناسانه برای پایان دادن به این دست رفتارهای غیراخلاقی است. در حال حاضر قوانین پراکنده ی غیر کافی وجود دارد که می توان از تفسیر آن ها به مصادیق مختلف حیوان آزاری پی برد. به طور کلی در قوانین ایران، رویکرد مبتنی بر حمایت غایی از حیوانات مفقود است و نظام حقوقی کشور از خلاء قواعد حقوقی در این زمینه رنج می برد و در پیش گیری از حیوان آزاری به نحو متناسب و مؤثر، ناتوان بوده است. با تدقیق در قوانین اسلامی نیز دفاع از حیوانات و حمایت از آن ها صرف نظر از نوع آن مورد تأکید واقع شده است. بنابراین هرگونه تعدی و تفریط نسبت به حیوانات یا حقوق آن ها، نقض حقوق حیوانات مستوجب مسئولیت است. کافی است نگاهی به آیات و روایات اسلامی بیندازیم تا ببینیم در هیچ کجای آن عبارتی را پیدا نخواهیم کرد که به صرف نجس بودن این حیوان به ما انسان ها مجوز کشتار یا آزار را داده باشد. با تأثیرپذیری از دیدگاه جرم شناسانه در ایران در طرح ممنوعیت حیوان آزاری که به امضای ۱۰۰ نماینده مجلس رسیده، ضرب و شتم، شکنجه، مجروح کردن عمدی، جراحی های غیرضروری و مثله کردن از مصادیق حیوان آزاری عنوان شده و مجازات حبس بیش از شش ماه تا دو سال، جزای نقدی بیش از ۲۰ میلیون ریال تا ۸۰ میلیون ریال و شلاق از سی و یک تا هفتاد و چهار ضربه برای مرتکبین پیش بینی شده است. بهتر بود تفکیکی میان مرتکبان این نوع جرایم انجام می شد. مجرمی که حالت خطرناک داشته یا دارای انواع بیماری های روانی است با مجرمی که حالت عادی اما دارای نقیصه ی اجتماعی یا ضعف فرهنگی است تفاوت قابل توجهی دارد. قطعاً مجازات مرتکبی که دارای بیماری جنون یا حالت حاد روانی است، بر اساس ماده ی پیش بینی شده کاری بس بیهوده بوده و نتیجه ی بازدارنده

برای جلوگیری از ارتکاب جرم نخواهد داشت. هم چنین بهتر بود موارد مشهود جرم حیوان آزاری پیش بینی می شد تا شهروندان در صورت مشاهده و نبود ضابطین مربوطه و امکان فرار مرتکب یا موارد دیگر، اقدامات اولیه و پیشگیرانه و اطلاع رسانی را به نهادهای قانونی انجام دهند. هرچند در حال حاضر گسترش امکانات رایانه ای و استفاده از موبایل موجب شده این گونه خشونت ها سریع تر در معرض دید حامیان حیوانات و در نتیجه اطلاع به مسئولین و پی گیری قضایی صورت بگیرد، با این حال امید است با تصویب نهایی و تأییدیه ی شورای نگهبان، نگاه تعصب آمیز و مبتنی بر خشونت نسبت به حیوانات زدوده گردد.

منابع و مآخذ

- کیهانی نژاد، محمد علی. (۱۳۹۳). عوامل موثر بر حیوان آزاری از دیدگاه روانشناسی. مجله اخلاق تاریخ پزشکی، دوره چهارم، شماره ۱.
- کوشا، جعفر. (۱۳۹۲). تعهد و مسئولیت دولت ها در رعایت محیط زیست، علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره نوزدهم، شماره ۹.
- خیرجو، آرش. (۱۳۹۷). آسیب شناسی حیوان آزاری در ایران، نخستین جشنواره علمی تألیفات برتر علوم انسانی اسلامی، جایزه ویژه علامه جعفری (رض)، دوره ۱.
- حیدری، علی حیدر؛ گلچین، مسعود؛ زارع، بیژن و روهنده، مجید. (۱۳۹۶). فراتحلیل عوامل اجتماعی مؤثر بر خشونت بین فردی، فصلنامه توسعه اجتماعی، شماره ۳.
- مشکات، سید مصطفی. (۱۳۹۸). مطالعه تطبیقی حیوان آزاری در حقوق کیفری ایران و ایالت متحده آمریکا، پژوهش حقوق کیفری، سال هشتم، شماره بیست و نهم.
- نجفی توانا، علی. (۱۳۹۹). جرم شناسی، انتشارات آوای حکمت، چاپ بیست و دوم - چاپ اول ناشر
- متقی هندی، علی بن حسام الدین. (۱۴۰۱ ه.ق). کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال، محقق، بکری حیانی، صفوة السقا، مقدمه مؤلف، ج ۱، ص ۳ - ۴، بیروت، مؤسسة الرسالة، چاپ پنجم.
- نظامی عروضی سمرقندی، احمد بن عمر بن علی. (۵۵۰ ه.ق). مجمع النوادر، به کوشش محمدحسین مجدم، انتشارات زوار.
- مقیمی حاجی، ابوالقاسم. (۱۳۸۵). حقوق حیوانات در فقه اسلامی. مجله فقه اهل بیت. شماره ۴۸

